

TÜRK KAMU POLİTİKASI MODELİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

Tolga KABAS*

Özet

Türkiye başarılı kamu politikası modeliyle 2002 yılından itibaren istikrarlı büyüme performansını yakalamış, orta gelirli ülkeler grubunda üst sıralara ulaşmıştır. 1923 yılından 1980'lerin başlarına kadar Türkiye'de sanayileşme ve özel sermaye birikimi devletin önderliğinde gerçekleşmiştir. Türkiye 1980'lerin başlarından itibaren uygulanan liberalleşme politikalarıyla aşırı düzenlenmiş ve içe dönük ekonomisini dünya piyasalarıyla entegre etmeyi başarabilmiştir. Dışa açılmasıyla birlikte Türkiye artık nitelikli sanayi malları üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna gelmiştir. Bu çalışmada Türk kamu politikası modelinin nasıl doğduğu ve geliştiği anlatılacaktır. Ayrıca, bu çalışmada dünyada başarılı kabul edilen kamu politikası modellerinden örnekler verilecek, bu modeller ışığında Türkiye'de kamu politikası modelinin tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası Modeli, Siyasi Kültür, Liberalizm, Türk Modeli

The Birth and Development of Turkish Public Policy Model

Abstract

Turkey with its successful public policy model reaches a steady growth performance and achieve top positions in the middle-income countries group. From 1923 until the early 1980s industrialization and private capital accumulation in Turkey took place under the leadership of the state. With liberalization policies implemented in the early 1980s, Turkey was able to integrate over-regulated and inward-looking economy to the world markets. With the opening of the economy, Turkey becomes the producer and exporter of qualified industrial goods. The aim of this study is to explain how the Turkish public policy model is borned and developed. In this study, examples of successful public policy models in the world economy will be given and in the light of these models the historical development of Turkish model will be explained.

Key Words: Public Policy Model, Political Culture, Liberalizm, Turkish Model

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Adana, tkabas@cu.edu.tr.

GİRİŞ

Ülkeler kendi tarihleri içerisinde kendilerine ait siyasi kültürler geliştirir. Gelişmiş ülkelerde bu durum çok sık görülür. Kendilerine ait siyasi kültürleri olan gelişmiş ülkelerde istikrarlı ekonomik büyümeyi sağlayan özel kamu politika mantığı bulunur. Gelişmekte olan ülkelerde ise siyasi kültür IMF veya ABD'nin talepleri etkisi altında kaldığı için kendilerine ait bir politika modellerinin gelişmesi oldukça zordur. Küresel ekonomide istikrarlı ekonomik büyümeyi sağlayan ve başarılı kabul edilen birçok kamu politikası modeli bulunur. Bu yüzden herhangi bir kamu politikası modelinin en iyi model olduğunu söylemek doğru olmaz.

Hass (2007), "Economic Sociology: An Introduction" adlı çalışmasında dünyada başarılı kabul edilen kamu politikası modellerinin nasıl doğduğunu ve geliştiğini anlatmaktadır. Hass (2007)'e göre gelişmiş ülkelerde devletlerin bir özel kamu politikası mantığı bulunur. Bu paradigmlar zamanla gelişir, fakat paradigmların yumuşak bir gelişim süreci bulunmaz. Büyük bir şok elitleri kamu politikası mantığıyla ilgili bir şüpheye düşürünceye kadar aynı paradigma devam etmektedir. Ekonomide sorunların artması ve çözülememesi kamu politikası mantığında bir yol ayrımına yol açmaktadır. Politika mantığı birden bire değişmekte ve başka bir yönde gelişmeye başlamaktadır. Ancak, Hass (2007) kamu politikası mantığındaki bu yol ayrımı noktalarının siyasi kültür ile sınırlı olduğunu belirtmektedir. Örneğin, ABD refah devleti olarak oldukça küçüktür, sınırlı bir devlet müdahalesi ve girişimciliğin teşvik edilmesiyle bu ülkede yüksek kârlar, yenilik ve işgücü verimliliği de görülmektedir. Amerikalılar tarihsel olarak bir miktar devlet koruması isterken devlet tarafından kontrol edilmeyi istemezler. Fransızlar ve bir dereceye kadar İngilizler devlet müdahalesinin özel mülkiyetten daha doğal olduğunu düşünmektedir. Japon politikaları ise yaşam boyu istihdam gibi uygulamalar içermektedir. Bu uygulama Japonya'nın 1990'larda karşılaştığı sorunlardan kendisini korumasını engellerken Japon mucizesinin gerçekleşmesine de olanak sağlamıştır. Bunlara ilave olarak Hass (2007), ABD'deki siyasi kültürün farklı olduğu için Fransız ve Japon politikalarını kolay kolay adapte edemeyeceğini söylemektedir. Çünkü, ABD'deki egemen siyasi kültüre göre devletin ekonomiye çok müdahale etmesi istenmez. Bu durum özgürlüklerin kısıtlanmasına ve tiranlığa yol açmaktadır. Fransız ve Japon devletleri de ABD'nin politikalarını kolay kolay adapte edememektedir, çünkü bu devletler de ekonomiye çok müdahale etmektedir. Bu çalışmada Türk kamu politikası modelinin nasıl doğduğu ve geliştiği anlatılacaktır. Dünyada başarılı kabul edilen kamu politikası modellerinden örnekler verilecek, bu modeller ışığında Türkiye'de kamu politikası modelinin tarihsel gelişimi anlatılacaktır. Çalışmanın sonuç kısmında ise son yıllarda oldukça başarılı olan Türk kamu politikası modeliyle ilgili önerilerde bulunulacaktır.

I.DÜNYADA BAŞARILI KABUL EDİLEN BAZI KAMU POLİTİKASI MODELLERİ

Amerikan Modeli: Kamu politikası olarak Amerikan modeli liberaldir. Bu yüzden minimum devlet müdahalesine dayanır. Çünkü, Amerikan siyasi kültürüne göre toplum egemendir. Amerikan modelinin belirlenmesi 19. yy'daki gelişmeler ile olmuştur. 19. yy.'da devlet yatırımlarının demiryolları yapımında kullanılmasının piyasaların yapabileceğinden çok daha hızlı ve büyük etkiye yol açacağı düşünülmekteydi. Ancak, bu sıralarda devletin ekonomiye müdahale etmesinin ciddi sorunlara yol açacağı konusunda da görüşler ileri sürülüyordu. Çünkü, kamu görevlilerinin çalıştırdığı şirketler kötü yönetilebilir, yozlaşabilir ve bu da büyümeyi olumsuz etkileyebilirdi. Bu yıllarda demiryolları gibi devletin sahip olduğu girişimlerde kamu görevlilerinin yolsuzlukları ortaya çıktı ve büyük iflaslar yaşandı. Bu durum bazı eyaletlerin devletin ekonomiye müdahale etmesini yasaklamasına yol açtı. Bunun sonucunda ABD'de çok büyük sermayeleri olan anonim şirketlerin gelişmesi için uygun bir ortam oluştu, anonim şirketler gelişmeye ve güçlenmeye başladı. Anonim şirketlerin yükselişi ile ABD'nin ekonomik ve siyasi gücünün artması aynı zamana rastlar. ABD ekonomisinin küçük bir devlet anlayışıyla ve serbest piyasa mantığıyla hareket ederek inanılmaz büyümesi diğer ülkelere takip edebilecekleri bir model oluşturmuştur. Örneğin, ABD'deki anonim şirketlerin başarısını gören Almanya, kalkınma sürecinde anonim şirketlerin kurulmasını ve ABD'nin yaptığı gibi sermaye piyasalarına açılmasını teşvik etti. Böylece, 20. yy.'ın başlarında Amerikan modeli doğmuş oldu. Amerika'daki egemen siyasi kültür serbest piyasaları, ticareti ve rekabeti piyasanın normal formları olarak kabul etmektedir. Küresel piyasalarda zaman zaman korumacı politikalar uygulansa da, Amerikan devleti açık piyasaları destekleyenlerin önünde bulunmaktadır. ABD'nin istikrarlı bir şekilde büyümesini sağlayan Amerikan kamu politikası modeli Neoliberalizm adı ile akademik bir model haline gelmiş, öğrencilere ve profesyonellere öğretilmektedir. Günümüzde IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar akademik bir model haline gelmiş olan Neoliberalizmi diğer ülkelere kalkınma modeli olarak önermektedir (Hass, 2007: 69-71; Dobbin, 2001: 404).

İngiliz Modeli: 19. yy.'da Amerikan politikası küçük bir devlet anlayışını benimsemiş, büyümenin motoru olarak anonim şirketleri kullanmıştır. İngiltere de ABD gibi özel sektör öncülüğünde kalkınırken çok çalışkan, rasyonel ve seçkin sınıflardan olan elitlerini girişimci olarak kullanmıştır. Her iki ülke de özel sektöre dayalı politika mantığı ile kalkınmaya çalışmış, ancak İngiltere'de ekonominin lokomotifleri olarak geleneksel aile şirketleri kullanılırken ABD ekonomisinde anonim şirketler kullanılmıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz kamu politikası modeli değişmiştir. Bu yıllarda İngiltere'de çok güçlü olan İşçi Partisi, çalışan sınıfları ve dar gelirli sınıfları kollayarak sosyal adaleti sağlamaya çalışmaktaydı. Ayrıca, II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük ölçüde harap olan İngiltere'nin yeniden inşasını ancak devlet yapabilirdi. Bu yüzden, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin

yeniden inşasının yapılması ve siyasi parti ideolojileri ekonomide güçlü bir devletin rolü olmasını gerektiriyordu, dolayısıyla 1980'lere kadar devletin ekonomiye müdahalesinin çok fazla olduğu görüldü. Devlet merkezli bir refah devleti kamu politikası mantığı İngiltere'nin dünya ekonomisinde pozisyonunu kaybettiği döneme kadar devam etti. Margaret Thatcher ve Muhafazakar Parti ile 1979'da politika mantığı tekrar değişti. Piyasa yanlısı bir ideoloji ve güçlü bir devletin bulunduğu bir görüş, yeni politika mantığı olarak kabul edildi. Thatcher, özel girişimin İngiliz ekonomisinin kurtulması için gerekli olduğunu söylüyordu. Bu görüşe bağlı olarak İngiltere'de özelleştirmeler de yapıldı. Blair, Gordon Brown önderliğinde İşçi Partisi 1997'de iktidara geldi. Margaret Thatcher'ın kullandığı politika mantığını tersine çevirmediler. İşçi Partisi kamu hizmetlerini arttırırken özelleştirmelere de devam edildi. Başarılı kamu politikası modeli ile günümüzde bir dünya gücü haline gelen İngiliz Devleti AB ile olan ilişkilerinin etkisiyle de serbest piyasa mantığıyla hareket etmeye devam etmektedir (Hass, 2007: 71-73; Dobbin, 2001: 414).

Fransız Modeli: Fransa'da devlet, ekonomideki en önemli oyuncudur, anonim şirket politikalarını yönlendirir, aynı zamanda şirket sahibidir ve şirketleri kontrol eder. Fransa'da devletin ekonomiye müdahalesi ABD'den ve İngiltere'den daha fazladır. Fransız kamu politikası mantığına göre devlet, toplumun çıkarlarını en iyi şekilde gözetirken, kâr amacı güden ve kendi çıkarlarını düşünen girişimcilere ekonominin bırakılması mantık dışıdır. ABD'de ve İngiltere'deki egemen siyasi kültüre göre ise girişimciler kendi çıkarları için çalıştıklarında topluma en iyi yardımı yaptıkları düşünülür. Fransız kamu politikası perspektifine göre girişimciler kendi çıkarlarını gözettiğinden toplum için maksimum kazancı sağlayamazlar. Bu yüzden Fransa'da devlet, ekonomide güçlü rolünü savunur, çünkü bu politika mantığına göre devlet genel kamu çıkarlarını daha iyi korumaktadır. Fransız firmaları ise devletin ekonomiye müdahalesinden dolayı kaybettikleri özgürlüklerine karşılık devletten önemli miktarlarda sübvansiyon ve destek alırlar, böylece küresel rekabette avantajlı bir konuma gelmektedirler. Fransa'daki egemen siyasi kültüre göre devlet toplumun nihai temsilcisi ve savunucusu olarak görülür. Fransa devleti uyguladığı devlet merkezli politikalar ile büyüebildiği için bir dünya gücü haline gelebilmiştir (Hass, 2007: 74-75; Dobbin, 2001:409).

Japon Modeli: 1970'lerde Doğu Asya bölgesi güçlü ve bağımsız devletleri, işbirliğine ve dayanışmaya dayalı ekonomileri ile yükselişe geçmiştir. Ancak, bölgede tek bir Doğu Asya modeli bulunmamaktadır. Örneğin, Japonya'nın ekonomik yapısı Güney Kore'ninkine benzemekle beraber Japonya'da devletin Kore'deki kadar güçlü ve otoriter olmadığı görülür. Japonya'daki iş grupları olan Zaibatsu 19. yy.'da kurulmuş, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Keiretsu adını almıştır. Günümüzde, Japonya'da iş çevreleri ile devlet arasındaki ilişkiler Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI) tarafından koordine edilir. MITI iktisat politikalarını koordine eder ve kalkınma stratejisinde Keiretsuya yardımcı olur.

Ancak, MITI Güney Kore'deki bakanlıklar kadar güçlü değildir. Japonya modelinde devletin ekonomiyi desteklemede anahtar rolü bulunur, ancak ekonomiyi yönetmez. Japonya'da devletin desteğinin Batı ekonomilerinden daha iyi olduğu görülür. Keiretsu ağ-temelli bir organizasyon yapısıdır. Bu yapı içerisinde şirketler arasında kurulan dikey ve yatay ağlar güven ve yardımlaşmayı geliştirmektedir. Japonya'da bazı firmaların birden fazla iş grubuna üye olduğu da görülür. Böylece, iş dünyasında kurulan bu ağlar sayesinde ekonomide çok fazla sektörde yardımlaşma ve işbirliğinin gerçekleştiği görülür (Hass, 2007: 77; Saxenian, 2001: 362). Japonya'nın başarılı kalkınma deneyimini inceleyen Batılı araştırmacılar yaptıkları mükemmel araştırmalarla Japon ekonomisinin çok başarılı ve verimli olduğunu göstermişlerdir. Liberal Batılı ekonomilerin işbirliğine dayalı Japon ekonomisiyle karşılaştırıldığında daha az verimli olduğu da öne sürülmektedir. Modernleşmeyle birlikte Batının başarılı liberal kalkınma modeli tüm dünyaya örnek olarak sunulurken günümüzde bu görüşün yerini işbirliği ve dayanışmaya dayalı Asya modellerinin de çok modern ve verimli olduğu görüşü yerini almıştır (Granovetter, 2001: 337-338).

II. TÜRKİYE'DE KAMU POLİTİKASI MODELİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. OSMANLI İKTİSAT DÜŞÜNCESİNİN KISA BİR DEĞERLENDİRİLMESİ

İktisat düşüncesi Osmanlı'ya Tanzimatla birlikte girmiştir. Osmanlı toplumunda liberal düşünce Tanzimatla birlikte siyasal ve iktisadi alanlarda birçok yandaş bulmuş, Fransız Aydınlanma düşünürlerinden çok etkilenen Osmanlı aydınlarını yönlendiren temel düşünce akımı olmuştur. Ancak, kapitülasyonların etkisiyle de bir tür çarpık liberal anlayış iktisadi alanda etkili olmuştur. Bu yıllarda liberal Jön Türk hareketi liberalizmi benimseyerek otoriter olan devlet geleneğine başkaldırmaktaydı. Aydın çevrede Osmanlı Devlet geleneğinin baskısı azalmadıkça iktisadi yaşamda önemli atılımların gerçekleşemeyeceği görüşü giderek yaygınlaşmıştı. Bu görüşe göre sürekli devlet gözetimi ve boyunduruğu altında bulunan bireylerin kişisel çıkarını gözeterek, kâr amacıyla girişimde bulunabilmeleri ve sermaye birikim sürecine girebilmeleri beklenemezdi (Toprak, 2012: 33).

Dönemin liberal aydınları arasında Ohannes Paşa (1836-1912) ve Mehmet Cavid Bey (1875-1926) bulunmaktaydı. Liberalizmi savunan aydınların öncüsü konumunda olan Cavid Bey klasik iktisattan esinlenerek devletin iktisadi alana müdahale etmemesini ve özel girişimin önündeki her türlü engelin ortadan kaldırılmasını savunuyordu. Korunacak yerli sanayinin rekabetten yoksun oluşu nedeniyle, Avrupa'daki benzerlerinin düzeyine yükselemeyeceğini savunuyordu. Tarıma elverişli toprakları, zengin madenleri ülkeyi kısa sürede tahıl ve maden

ambarına çevirebilirdi. Ancak, ticaretin gelişmesi için ulaşım olanaklarının geliştirilmesi, demiryolu, yol ve limanların yapılması gerekiyordu. Osmanlı tarımı kısa sürede dış pazarlara açılabilirdi. Serbest rekabet koşulları altında, devletin müdahalesi olmadan piyasanın kılavuzluğunda özel sermaye kendi yolunu bulmalıydı. Meclis kürsüsünden ülkeyi yarı sömürge haline getiren Düyunu Umumiye İdaresine bağlılığını ifade etmekten gurur duyan ve bu kurumun verdiği istatistiksel bilgileri kuşku duymadan kullanan Mehmet Cavid Bey, izlediği liberal politikaların ülkenin çıkarlarına verdiği zararları fark edemeyecek kadar liberal görüşe bağlı bir iktisatçıydı. 1838 Ticaret Anlaşması Osmanlı'nın kapitalist dünya ekonomisi ile bütünleşmesinin başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde uygulanan liberal iktisat politikaları ile ekonominin liberalleşmesi Osmanlı ekonomisini birçok açıdan ellerinde bulunduran yabancı ve azınlıkların etkinliğini arttırmış, geleneksel yöntemlerle üretim yapan Müslüman-Türk gruplar serbest rekabet koşulları altında yoksullaşmış ve işlerini kaybetmiştir (Toprak, 2012:118; Çakmak, 2011: 178-179).

Tanzimattan itibaren Osmanlı iktisadi düşünce alanında klasik iktisat hakim konumdaydı. Yıllar boyu Adam Smith ve Ricardo'nun iktisat düşüncesi ders kitaplarında yer aldı. Daha doğrusu ders kitapları klasik iktisadi düşüncenin tekrarlanması ötesine geçemiyordu. Klasik iktisat görüşünü benimsemeyen dönemin aydınlarından Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) eserlerinde Adam Smith'in görüşlerini eleştiriyor, Smith'in öne sürdüğü ilkelerin ancak İngiltere gerçeğiyle bağdaşabileceğini belirtiyordu. Hatta, İngiltere'nin bile serbest dış ticaret politikası uygulamadığını öne sürüyordu. Ahmet Mithat Efendi ülke gerçekleriyle bağdaşmayan bu tür iktisat politikasının Osmanlı iktisatçılarınca el üstünde tutulmasını eleştiriyordu. Adam Smith'in klasik iktisat düşüncesi o yıllarda tüm Avrupa okullarında iktisadın son şekli olarak okutulmaktaydı, ancak Smith'in liberal ilkeleri ülkelerin hiçbirinde uygulanmıyordu. Avrupa'da serbest ticareti benimseyen hiçbir devlet bulunmuyordu. Ahmet Mithat, her milletin kendi iktisat düşüncesi olması gerektiğini savunmuş, bir İngiliz iktisat düşüncesi, bir Fransız iktisat düşüncesi olduğu gibi ülke ekonomisinin kendi somut şartlarından oluşan bir Osmanlı iktisat düşüncesinin de olması gerektiğini öne sürmüştür. Liberal politikalar ile ülkede milli sermaye birikiminin sağlanamayacağını savunan Ahmet Mithat (1844-1912), Akyiğitzade Musa Bey (1865-1923), Ziya Gökalp (1875-1924) ve Tekin Alp (1883-1961) gibi milli iktisat görüşünü savunan değerli Osmanlı iktisatçıları olmasına rağmen bu kişilerin görüşleri 20. yy'ın başlarına kadar çok etkili olmamış, bu yüzden I. Dünya Savaşı'nın başladığı yıllara kadar izlenen liberal politikalarda bir değişiklik yapılamamıştır (Toprak, 2012: 114-115; Çakmak, 2011: 190).

Osmanlı İktisat düşüncesinde Tanzimattan beri etkili olan Smith ve Ricardo gibi liberallerin görüşleri I. Dünya Savaşı yıllarında gözden düşmüş, Osmanlı iktisat yazınında List gibi Alman Milli İktisatçıların görüşleri benimsenmiştir. I. Dünya Savaşı yılları aynı zamanda bir savaş ekonomisi

dönemidir. Bu yıllarda devlet iktisadi faaliyetlere müdahale etme gereği duymuştur. Bu yıllarda devletçilik ya da milli iktisat modeli benimsenerek, korumacı bir dış ticaret politikası izlenmiştir. Sermaye birikiminin liberalizm ile serbest piyasa koşullarında oluşmayacağını gören İttihat ve Terakki Müslüman-Türk unsurların ticarete katılmasını ve girişimci olmasını özendirmeye çalışmıştır. Bu yıllarda devletin müdahalesiyle kurulan milli anonim şirketler giderek ekonomiye egemen olmuştur. Böylece, Tanzimat liberalizminin güçlendirdiği etnik iş bölümü ortadan kalkmış, hatta Müslüman-Türk unsurun lehine dönmüştür. Bundan böyle “görünmez el” bir kenara bırakılmış, piyasanın devlet tarafından oluşturulabileceği, yönlendirilebileceği ve kurulabileceği düşüncesi benimsenmiştir. Milli iktisat politikalarının sonucunda ticaret artık Müslüman-Türk unsurların eline geçmiştir (Toprak, 2012: 45-46).

Tanzimatla birlikte Osmanlı’yı kurtaracak tek çare olarak liberalizm ve Avrupa sermayesi olduğunun benimsenmesinin Osmanlı Devletine olumlu sonuçları olmadığını ileri sürenlerden birisi de Yusuf Akçura’dır. Yusuf Akçura (1876-1935), milli iktisatı daha çok ekonomik bağımsızlık anlamında kullanırken 1919’da bu kavramın yerine o güne kadar neredeyse hiç kullanılmamış olan “devletçilik” terimini ortaya atmıştır. Akçura, devletçiliğin ekonominin milli ve bağımsız bir çizgide gelişmesi için gerekli olduğunu savunmuştur. Ayrıca, demokratik bir Türk devletinin Batı’daki örneklerinde olduğu gibi ancak milli bir burjuvazinin gelişmesiyle kurulabileceğine inanmıştır. Akçura, ileri sürdüğü fikirlerle Cumhuriyet yönetiminin sağlam zeminler üzerinde kurulmasına yardımcı olmuştur. Kemalizmin ideoloğu olarak kabul edilen Yusuf Akçura’nın siyasal ve ekonomik bağımsızlık, devletçilik, milliyetçilik, halkçılık ve demokratlık ilkeleri Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında vazgeçilmez ilkeler olarak benimsenmiştir (Şenoğlu, 2009: 83-84).

B.CUMHURİYET DÖNEMİNDE KAMU POLİTİKASI MODELİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de sanayileşme ve özel sermaye birikimi devletin önderliğinde gerçekleşmiştir. Fakat bu süreç ekonomik krizlerle ve kısa süreli de olsa demokratik yönetimin kesilmesiyle yaşanmıştır. Ayrıca, bu sürecin bir diğer önemli özelliği ise kamu politikasında devletçi ve liberal politika çevrimlerinin yaşanmasıdır. Türkiye’nin bölgesinde başarılı bir kalkınma modeli olarak gösterilebilmesinin en önemli nedeni Türkiye’de başarılı bir piyasa ekonomisine dayalı demokratik yönetiminin olmasıdır. 1923 yılından 1980’lerin başlarına kadar Türkiye’nin kamu politikası modelinin en önemli özelliği milli bir girişimci sınıfın gelişmesine kadar devletin ekonomiye müdahale ettiği karma bir ekonomi olmasıdır. Türkiye kendine ait karma ekonomi modeliyle ve özel sektörün de katkılarıyla önemli ölçüde sanayileşmeyi başarmıştır. Türkiye başarılı kamu politikası modeliyle istikrarlı büyüme performansını yakalamış, gelişmekte olan

ülkeler arasında en üst sıralara ulaşmıştır. 1980'lerin başlarından itibaren de aşırı düzenlenmiş ve içe dönük ekonomisini dünya piyasalarıyla entegre etmeyi başarabilmiştir. Dışa açılmasıyla birlikte Türkiye artık nitelikli sanayi malları üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna gelmiştir. Cumhuriyet döneminde kamu politikasındaki devletçi ve liberal politika çevrimleri tarihsel gelişme sırasına göre aşağıda Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Cumhuriyet Döneminde Kamu Politikasındaki Çevrimler

1. Dönem: Kuruluş Yılları (1920'ler)	1920'lerde sanayileşmede özel kesime öncelik veren bir kamu politikası mantığı belirlenmiştir. Batı'dan alınan kurumsal yapı ile özel mülkiyeti ve girişim serbestisini esas alan gelişmiş kapitalist ülkelerin düzenlemeleri hayata geçirilmiştir.
2. Dönem: Devletçi Sanayileşme (1930- 1949)	Kuruluş yıllarında özel sektör öncülüğünde sanayileşme mümkün olmadığı için 1930'lardan sonra devletin sanayileşmede öncü bir rol üstlendiği bir politika mantığı benimsenmek zorunda kalınmıştır. Bu yıllarda sanayileşme sürecinde devlet bir girişimci rolü üstlenmiştir. İlk beş yıllık planların yapıldığı dönem olmuştur.
3. Dönem: Liberal Dönem (1950-1960)	1947'de hazırlanan Vaner Planı diye anılan Kalkınma Planı'nın öngördüğü gelişme anlayışı dönemin egemen politikası oldu. Bu Plan özel kesime öncelik veriyor, kamu kesimini ise altyapı başta olmak üzere altyapı faaliyetleri ile sınırlıyordu. Ancak, bu dönemde özel kesime öncelik veren kamu politikası mantığı egemen olduğu halde, iç koşullardan dolayı bu yıllarda kamu kesiminin ağırlığının arttığı, KİT'lerin sayısının ve sermayesinin artırılmak zorunda kaldığı görülmüştür.
4. Dönem: Planlı Dönem (1960-1979)	Bir önceki liberal dönemde ekonomide oldukça kararsız bir kalkınma çizgisinin izlenmesi, ekonomiyi yönetenler arasında politika mantığının değiştirilmesi gerektiğini düşüncelerine ve planlama fikrinin doğmasına yol açmıştır. Uygulanacak kalkınma planları ile yurtdışında daha kararlı bir ekonomik ortam oluşacağı, bu kararlı ortamda sanayileşmenin daha hızlı gerçekleştirileceği düşünülmüştür. Bu yıllarda kalkınma planları ile Türkiye ara ve yatırım mali üretimini yurtdışında gerçekleştirmeye çalışmıştır.
5. Dönem: Neoliberal Dönem (1980 Sonrası)	Planlı dönemde uygulanan politika mantığı Türkiye'yi 1970'lerin sonlarına doğru çok ağır bir ekonomik ve siyasi bunalıma sürüklemiştir. Özellikle ekonominin bunalımdan çıkarılması ve istikrara kavuşturulabilmesi için 24 Ocak 1980 Kararlarıyla yeni bir kamu politikası mantığı belirlenmiştir. Yeni kamu politikası mantığına göre ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde devletin müdahalesi olmadan piyasanın işleyişine göre oluşacak fiyatlar tek yol gösterici olarak kabul edilecektir. Fiyat serbestliğine dayalı bu mantık uluslararası ticarete de geçerli olmalıdır. Bu yeni politika mantığına göre ekonomi artık özel kesime dayalı olarak gelişmelidir, kamu kesimi ise özel kesime yol gösterici ve onu destekleyici bir rol üstlenmelidir.

1. Dönem-Kuruluş Yılları (1920'ler)

1923 yılında İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi toplanmış, Kurtuluş Savaşından sonra ekonominin alacağı biçim ve yön belirlenmiştir. İktisat Kongresinde ekonomide ulusalcılık anlayışı vurgulanırken sanayileşmede özel kesime öncelik veren bir kamu politikası mantığı da benimsenmiştir. Cumhuriyet ekonomisi ulusal üretime ve yerli ürünün kullanımına dayalı bir anlayış üzerine kurulmaktadır, zorunlu olmadıkça yabancı sermaye ve tüketim mallarının dışarıdan satın alınmasına normal bakılmamaktadır. "Ekonomik bağımsızlık" ve "hızlı

kalkınma” ilkeleri kongrede benimsenen önemli ilkeler arasındadır. II. Dünya Savaşı sonrasına kadar üçlü denge (denk bütçe, para dengesi, dış denge) politikası korunmuştur. Kuruluş yıllarındaki Cumhuriyetçi yenileşme anlayışı ekonomik ve toplumsal yaşamın tüm öğelerini içerir. Yasal düzenlemeler ile Avrupa ülkeleri yasaları çok kısa sürede ve bazı değişikliklerle kabul edilmiştir. Böylece, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Osmanlıyı yıkıma sürükleyen “eski-yeni” çatışmalarının ortaya çıkması engellenmeye çalışılmıştır. Batı’dan alınan kurumsal yapı ile özel mülkiyeti ve girişim serbestisini esas alan gelişmiş kapitalist ülkelerin düzenlemeleri hayata geçirilmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Mustafa Kemal Atatürk’e ilham kaynağı olan ve Cumhuriyet’in oluşumunda etkili olan aydınlardan birisi de Ziya Gökalp’dır. Gökalp, Batı kültürünün değil, uygarlığının alınmasından yanadır. Bu yüzden Gökalp, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında yapılan reformların Batı’nın kültürünü değil, uygarlığını almaya yönelik olduğunu düşünmüştür. Devletin toplumu geliştirmek için önderlik rolü üstlenmesi, din ve devlet işlerinin ayrılması, dinin kişisel bir konu olduğu, eğitimin çağdaş okullarda birleştirilmesi gibi düşünceleri Cumhuriyet’in kuruluş ilkeleri olarak benimsenmiştir (Kepenek ve Yentürk, 2008: 33-34; Kepenek, 2011: 8-9).

2. Dönem-Devletçi Sanayileşme (1930-1949)

1920’lerin özel kesime öncelik veren sanayileşme politikası 1930’ların başlarına gelindiğinde sanayi üretiminde beklentileri karşılayamamıştı. Ekonomik bağımsızlığın sağlanabilmesi için sanayileşmenin gerekli olduğu düşünülüyordu. Temel tüketim mallarını bile dışarıdan alan bir ülke nasıl ekonomik olarak bağımsız olabilirdi. Özel girişimcilik yoluyla sanayileşme mümkün olamadığı için devletin sanayileşmede öncü bir rol üstlendiği bir politika mantığı benimsenmek zorunda kalınmıştır. Bu yüzden, 1930’ların başlarında Birinci Beş Yıllık Sanayileşme Planı uygulanmış, bu plan ile temel tüketim mallarının yurtiçinde üretiminde büyük bir başarı elde edilmiştir. Türkiye’de herkes tarafından çok iyi tanınan Sümerbank, Etibank, Maden Tetkik ve Arama Kurumu (MTA), Halk Bank, Emlak Kredi Bankası gibi devlet kurumları bu yıllarda kurulmuştur. Ayrıca, devletçi sanayileşme programı büyük ölçüde bütçeden ayrılan kaynaklarla finanse edilmiştir, dış borç veya yardım alınmamıştır. Ekonomi savaş öncesi dönemde rekor hızda büyümüştür (Kepenek ve Yentürk, 2008: 62-63; Kepenek, 2011: 16-17).

3. Dönem-Liberal Dönem (1950-1960)

II. Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda özel sermaye çevrelerinin daha özgür bir ortam istemesiyle çok partili hayata geçiş yapıldı. 1947’de hazırlanan Vaner Planı diye anılan Kalkınma Planı’nın öngördüğü gelişme anlayışı dönemin egemen politikası oldu. Bu yıllarda Türkiye’nin ABD’ye yakınlaşması ekonomi

politikasının belirlenmesinde ABD'nin önemli etkisinin olmasına yol açtı. Bu Plan özel kesime öncelik veriyor, kamu kesimini ise altyapı başta olmak üzere altyapı faaliyetleri ile sınırlıyordu. Bu Plan ile Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)'nin özel sektöre devredilmesi ve yeni KİT'leri yapılmaması öngörülmüyordu. Ancak, bu dönemde özel kesime öncelik veren kamu politikası mantığı egemen olduğu halde, iç koşullardan dolayı bu yıllarda kamu kesiminin ağırlığının arttığı, KİT'lerin sayısının ve sermayesinin arttırılmak zorunda kaldığı görülmüştür. Bu yıllarda Türkiye'de herkes tarafından çok iyi tanınan Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK), Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Selüloz ve Kağıt (SEKA), Demir-Çelik, Türkiye Kömür İşletmeleri gibi devlet kurumları bu yıllarda kurulmuştur. Türkiye'nin iç koşullarının etkisiyle planın öngördüğü ekonomi politika mantığının uygulanmaması iki ülke arasında sorunlara yol açmıştır. Bu dönemde temel tüketim mallarının dışalımı yerine yerli üretiminin gerçekleşmesi yani birinci aşama tamamlanmıştır. Bu dönemde Cumhuriyetin kuruluşundan beri uygulanan üçlü denge politikası ihlal edilmiş ve bunun sonucunda oldukça kararsız bir kalkınma çizgisi izlenmiştir. Bu dönemde iç kaynakların hızlı kalkınma için yeterli olmayacağı düşünüldüğü için dış borç ve dış yardım yoluna başvurulmuştur. Bu yıllarda ekonomide önemli darboğazlar yaşanmış, sosyal adalet bakımından önemli sorunlar ortaya çıkmış ve Demokrat Parti hak ve özgürlükleri sınırlayarak ülkeyi yönetmeye çalışmıştır. Ekonomik ve siyasi sorunların ağırlaşmasıyla birlikte bu dönem askeri darbeye son bulmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2008: 92-93; Kepenek,2011: 29-30).

4. Dönem-Planlı Dönem (1960-1979)

Bir önceki liberal dönemde ekonomide oldukça kararsız bir kalkınma çizgisinin izlenmesi, ekonomiyi yönetenler arasında politika mantığının değiştirilmesi gerektiğinin düşünülmesine ve planlama fikrinin doğmasına yol açmıştır. Uygulanacak kalkınma planları ile yurtiçinde daha kararlı bir ekonomik ortam oluşacağı, bu kararlı ortamda sanayileşmenin daha hızlı gerçekleştirileceği düşünülmüştür. Bu yıllarda kalkınma planları ile Türkiye ara ve yatırım malı üretimini yurtiçinde gerçekleştirmeye çalışmıştır. Kalkınma planları kamu kesimi için "emredici", özel kesim için de "yol gösterici" nitelikte olduğundan ekonomik gelişmeyi etkilemeleri de sınırlı olmuştur. Planların ortak özelliği ekonomik büyüme hızını temel değişken olarak almaları, diğer hedeflerin gerçekleşmesinin bu hedefin gerçekleşmesine bağlı olmasıdır. Kalkınma planlarının bir diğer ortak özelliği de sanayileşmeye öncelik vermeleridir. Bu dönemde KİT'lerin iyi yönetilmemesinden ve maliyetinin altında satış yapmasında dolayı ortaya çıkan zararları Merkez Bankası kaynaklarından karşılanmıştır. Ayrıca, bu dönemde kamu gelir-gider dengesi de oldukça bozuktur. Plan öncesi dönemde başlayan borçlanma süreci planlı dönemde de, özellikle 1975'ten sonra büyük boyutlara ulaşmıştır. Yurtiçinde kurulan sanayi tesislerinin ihracat yapamaması ve bu tesislerin dışarıdan

girdi bağımlılığının olması ödemeler dengesi açıklarına, dolayısıyla ekonomide büyük bir döviz darboğazına yol açmıştır. 1970'lerin sonlarında dış borçların çevrilemez hale gelmesiyle Türkiye borçlarını ödeyemeyecek ülke konumuna düşmüştür. Bu dönemde uygulan kalkınma planları ile yatırımlar planlanan düzeyde gerçekleşmemiştir. Ayrıca, planların iç kaynaklardan karşılanan bölümü arttırmadığı için dış kaynağa daha çok başvurulmak zorunda kalmıştır. Planların ekonominin izlediği yolu değiştiremediği ve yatırımları yönlendiremediği görülmüştür. Bu dönemde çok ağır ekonomik ve sosyal sorunlar yaşanmış, artan siyasi istikrarsızlık ve terör olaylarında dolayı bu dönemde bir önceki dönemde olduğu gibi bir askeri darbeye kapanmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2008: 144-146; Kepenek, 2011: 44-46).

5. Dönem-Neoliberal Dönem (1980 Sonrası)

1960'lerden itibaren kalkınma planlarıyla sanayileşmenin sağlanması devletin öncülüğünde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden, büyümeyi ve yatırımları yönlendirebilmesi için devletin ekonomiye aşırı bir şekilde müdahale etmesi gerekmiştir. Ancak, uygulanan bu politika mantığı ve olumsuz dış koşulların da etkisiyle Türkiye'yi 1970'lerin sonlarına doğru çok ağır bir ekonomik ve siyasi bunalıma sürüklemiştir. Özellikle ekonominin bunalımdan çıkarılması ve istikrara kavuşturulabilmesi için 24 Ocak 1980 Kararlarıyla ekonominin liberalleştirilmesine dayanan yeni bir kamu politikası mantığı belirlenmiştir. Yeni kamu politikası mantığına göre ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde devletin müdahalesi olmadan piyasanın işleyişine göre oluşacak fiyatlar tek yol gösterici olarak kabul edilecektir. Tüm piyasalarda arz ve talebe göre oluşacak fiyatlar tüm ekonomik işlemlerde geçerli olmalıdır. Piyasalarda denge fiyatlarından sapmalar uzun dönemde piyasa güçleri tarafından düzeltilenecektir. Bu politika mantığına göre özel girişimcilğe dayalı ekonomilerde fiyatların arz ve talebe göre belirlenmesi altın kuraldır. Fiyat serbestliğine dayalı bu mantık uluslararası ticarete de geçerli olmalıdır. Bu yeni politika mantığına göre devletler ekonomiye ne kadar az müdahale ederse veya piyasaların işleyişine karışmazsa, ekonomi doğal gelişmesini serbest piyasalarda belirlenen fiyatlar ışığında ve özel girişim öncülüğünde gerçekleştirecektir. Kalkınma planlarının yapıldığı yıllarda ödemeler dengesi açıkları ekonomik bunalımın en temel göstergelerinden biri olmuştur. Bu nedenle 24 Ocak Kararlarıyla belirlenen yeni politika mantığının en temel amaçlarından biri ödemeler dengesi açıklarını giderilmesi olmuştur. Bunun gerçekleştirilmesi için ihracatın artırılmasına çok büyük bir önem verilmiştir. Bu yüzden, ihracat yapan firmalara çok büyük teşvikler sağlanmıştır. 1980'de belirlenen yeni politika mantığının bir diğer önemli amacı ise kamu kesiminin sınırlandırılması ve devletin sahip olduğu işletmelerin özelleştirilmesidir. Bu politika mantığına göre ekonomi artık özel kesime dayalı olarak gelişmeli, kamu kesimi ise özel kesime yol gösterici ve onu destekleyici bir rol üstlenmelidir. 1980'de alınan kararlarla birlikte

yurtiçinde ve uluslararası ticarete liberalleşme yoluna gidilmiştir. 1989'da liberalleşme politikalarının önemli bir ögesi olan dış finansal serbestlik kararı da alınmıştır. Böylece, dış finansal serbestlikle birlikte ülkeye sermaye girişleri serbest bırakılmış, bu da ülkenin cari işlemler açığının finansmanında önemli bir rol üstlenmiştir. 1990'lı yıllar boyunca kamuda gelir-gider dengesi bozulmuştur, para dengesi ve dış denge sağlanamamıştır, bu yıllar makroekonomik istikrar bakımından çok kötü bir dönem olmuştur. 1990'lı yıllar boyunca hakim olan makroekonomik istikrarsızlık sonucunda, ekonomide çok yüksek enflasyon, faizler ve krizler görülmüş, bunlardan dolayı milli gelirden ciddi bir artış olmamış, gelir dağılımı bozulmuş ve yoksulluk artmıştır. Bu yıllarda kamu bütçesinde faiz harcamaları en büyük kalemler arasında yer aldığı için devlet eğitim, sağlık, emekli maaşları, sosyal yardımlar, altyapı yatırımları gibi kalemler için genel bütçeden yeteri kadar kaynak ayıramamıştır. Bu dönemde, bankacılık sisteminin yeteri kadar denetlenmemesi ve düzenlenmemesi sonucunda bazı özel bankalarda çok büyük yolsuzluklar yapılmıştır. Bunun sonucunda, 2001 yılındaki finans krizinde birçok bankanın iflas ettiği ve kapandığı görülmüştür (Kepenek ve Yentürk,2008: 199-200; Kepenek,2011: 70-71). Ancak 2002 yılından itibaren ekonominin daha iyi yönetilmesi sonucunda Türkiye'de fiyat istikrarı sağlanmış ve enflasyon oranları %10'un altına indirilmiştir. Ayrıca, 2002 yılından sonra kamu kesiminde mali disiplin de sağlanmıştır. Bu yüzden faiz oranları hızlı bir şekilde aşağıya çekilebilmiştir. Bütçede faiz harcamalarının payı azalırken sosyal harcamalar (eğitim harcamaları, sağlık harcamaları, sosyal yardımlar, emekli aylıkları gibi) arttırılabilmiştir. Örneğin, Türkiye'de ilk defa 2013 yılında faiz yükünün azalması sonucunda genel bütçeden en yüksek pay eğitime ayrılmıştır. Ayrıca, kamu harcamaları daha etkin ve adil bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Kamu harcamalarının daha adil yapılması gelir dağılımının düzelmesine ve yoksulluğun azalmasına yol açmıştır. Bu dönemde ulusal bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmış, düzenlenmiş ve denetlenmiştir. Bankacılık sisteminin daha iyi gözetilmesi ve denetlenmesiyle finansal istikrar sağlanmış, böylece bankacılık sisteminde kriz ihtimali azalmıştır. Cari işlemler açığı sürdürülebilir düzeyde kontrol altında tutulmuştur. Bunların sonucunda ülkede makroekonomik istikrarın sağlanmasıyla kriz ihtimali azalmış, ülkeye olan güven artmış, orta ve uzun vadeli yabancı sermaye miktarında önemli artışlar da görülmüştür. Bu dönemde uygulanan politikalar ile yoksullukla mücadelede önemli başarılar da kazanılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye başarılı kamu politikası modeliyle 2002 yılından itibaren istikrarlı büyüme performansını yakalamış, orta gelirli ülkeler grubunda üst sıralara ulaşmıştır. Büyüme performansının devam etmesi halinde Türkiye'nin önümüzdeki birkaç yıl içerisinde yüksek gelirli ülkeler grubuna katılacağı tahmin edilmektedir. 1923 yılından 1980'lerin başlarına kadar Türkiye'nin kamu politikası modelinin en

önemli özelliği milli bir girişimci sınıfın gelişmesine kadar devletin ekonomiye müdahale ettiği karma bir ekonomi olmasıdır. Türkiye’de sanayileşme ve özel sermaye birikimi devletin önderliğinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin kalkınma sürecinin bir diğer önemli özelliği ise kamu politikasında devletçi ve liberal politika çevrimlerinin yaşanmasıdır. Fakat bu süreç ekonomik krizlerle ve kısa süreli de olsa demokratik yönetimin kesilmesiyle yaşanmıştır. Türkiye 1980’lerin başlarından itibaren de aşırı düzenlenmiş ve içe dönük ekonomisini dünya piyasalarıyla entegre etmeyi başarabilmiştir. Dışa açılmasıyla birlikte Türkiye artık nitelikli sanayi malları üreten ve ihraç eden bir ülke konumuna gelmiştir. Türkiye’nin bölgesinde başarılı bir kalkınma modeli olarak gösterilebilmesinin en önemli nedeni Türkiye’de başarılı bir piyasa ekonomisine dayalı demokratik yönetiminin olmasıdır.

1980’de belirlenen politika mantığına göre ekonomi artık özel kesime dayalı olarak gelişmeli, kamu kesimi ise özel kesime yol gösterici ve onu destekleyici bir rol üstlenmelidir. 1980’de benimsenen yeni kamu politikası mantığından dolayı Türkiye ekonomisinde liberalleşme süreci yaşanmaktadır. 1980’lerden itibaren dünyada birçok ülke benzer durumla karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Japonya yaşadığı ağır sorunlardan kurtulabilmek için ABD modeline doğru kaymaya çalışmaktadır. Böylece, işbirliği ve dayanışmaya dayalı olan Japon modeli Amerikan tarzı bir liberal piyasa ekonomisine dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Piyasaların daha da liberalleştirilebilmesi için kanunların, yönetmeliklerin ve normların değiştirilmesi gerekmektedir. Bunun için Japonya kendine has kurumlarını bırakıp, ABD modelinden esin aldığı daha liberal olan yeni kurumlarını yaratmaya çalışmaktadır. Ancak, Japon modelindeki bu değişim toptan bir değişim olarak yapılmamakta, tedricen kendi yapılarına uygun bir şekilde getirilerek yapılmaya çalışılmaktadır (Vogel, 2007: 4-5).

Benzer şekilde, Türkiye’nin de Japonya’da olduğu gibi işbirliği ve dayanışmaya dayalı bir Anadolu kültürü vardır. Şehirlerimizde ve köylerimizde bu kültür hâlâ yaşamaktadır. Hızlı bir liberalleşme süreci bu kültürün yozlaşmasına, toplumsal dokunun bozulmasına ve önemli sosyal sorunlara yol açmaktadır. Eskiden toplumumuzda görülmeyen ve çok kınanan kolay yoldan zengin olma, haksız kazanç, savurganlık, lükse düşkünlük, yolsuzluk, zina, şiddet, hırsızlık gibi kültürümüzle bağdaşmayan davranışların arttığı ve bu kötü davranışların artık toplum tarafından da yadırganmadığı görülmektedir. Bu yüzden, Türkiye’de piyasaların liberalleşme süreci daha yavaş, dikkatli ve düzenlemeler kendi yapımıza uygun bir şekilde getirilerek yapılmalıdır. Türkiye önümüzdeki yıllarda IMF’nin etkisinden daha da kurtulacaktır. Önümüzdeki yıllar içerisinde siyasi kültürün daha da gelişmesiyle ve Türkiye’nin yakın bir zamanda yüksek gelirli ülkeler grubuna katılmasıyla Türk kamu politikası modelinin de dünyada başarılı kabul edilen kamu politikası modelleri arasına katılacağı tahmin edilmektedir. Bu yüzden, önümüzdeki yıllar içerisinde bölgesinde başarılı model olarak kabul edilen Türk kamu politikası modelinin önce Ekonomi Bakanlığı veya Kalkınma Bakanlığı

bünyesinde akademik bir model haline getirilmesi ve sonra öğrencilere, profesyonellere ve bölgesindeki organizasyonlara öğretilmesi yararlı olacaktır.

Çalışmanın bu kısmından sonra 1980'lerden itibaren ekonomide yaşanan liberalleşme süreci sonucunda yaşanan sosyal sorunlara çözüm önerileri olarak Sabri Ülgener ve Orhan Türkdoğan'ın İslam Ahlakıyla ilgili öne sürdüğü düşüncelerine yer verilecektir. Türkiye'nin Weber'i olarak bilinen Sabri Ülgener kapitalizmin gelişme sürecinde içi boşalan insanın tekrar doldurulmasından ve güzel bir ahlakla davranmasının teşvik edilmesinden yanadır. O'na göre kapitalizm iki peronlu bir ilişki sistemine dönüşmelidir. İlk peronda insan-madde (iktisat) ilişkisi, ikinci peronda ise birincinin başarısı ile ayakta duracak olan ahlak peronu bulunmalıdır. Yani, ikinci peron insan-insan ilişki alanıdır. İlk peronun insanı oyunu kurallarına göre oynar, maliyet hesabı yapar. İkinci perondaki insan ise kazanç hirsından arınmıştır ve davranışının kaynağını güzel ahlakta bulur. Bu taslak modelin omurgası ahlak ile ekonomi arasındaki tutarlı bir dengeye veya uyuma dayanmaktadır. Ülgener'e göre ruhunu kaybetmiş bir ekonomik düzlem, iktisat ve ahlak gibi iki peronun birleşmesiyle dünyaya kaybettiği solugunu tekrar kazandırmış olacaktır (Sayar, 1998: 327-330).

Bu konuda Sabri Ülgener gibi düşünen Orhan Türkdoğan'a göre de Türk iktisat sistemine manevi değer kazandırma felsefesi (Püritan İslam Ahlakı) gündeme gelmelidir. Çünkü, ülkemizde işletme kültürü ve ekonomik yapısına İslam etiği değerlerimizi kazandırmadığımız sürece, haksız kazanç sağlama, aşırı kâr ve tasarrufa dayanmayan aşırı tüketimin önüne geçilemez. Ayrıca, Püritan İslam Ahlakı toplumumuzda, sadakat duygusunu, dayanışma, iş yerine bağlılık, nimete küftretmemek, tasarruf inancı, gazilik, şehitlik ve devlete olan saygı gibi sayılamayacak ölçüde değerlerimizin kaynağını oluşturmaktadır (Türkdoğan, 2004:671; Türkdoğan,2005: 55)

Osman Şimşek (2008) de Ülgener ve Türkdoğan gibi düşünmektedir. Şimşek (2008) çalışmasında Türk-İslam değer sisteminde insanın iki boyutlu, yani madde ve mana boyutlarından oluştuğunu ifade etmektedir. 1980'den sonra ekonominin dışa açılmasıyla Anadolu'daki küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) gelişme ve büyüme imkânına kavuşmuştur. Türkiye'deki KOBİ'lerin yükselişi, ileri teknolojiye dayalı üretim ve ihracat yapabilmeleri Anadolu'daki kentlerin profilini değiştirmiş ve yeni orta sınıfların doğmasına yol açmıştır. Hızla gelişen Türk KOBİ girişimcileri Ülgener'in iki peronlu ilişkisinde olduğu gibi insan-madde ve insan-mana ilişkisine dayalı daha dengeli bir değer sistemine sahiptirler. Bu değer sistemi sayesinde KOBİ'ler daha dengeli bir işçi-işveren ilişkisiyle yönetilmekte ve hızla gelişmektedirler. Şimşek'e göre sahip oldukları bu değer sistemiyle Türk KOBİ girişimcileri sanayi devrimini gerçekleştiren Batı Avrupa girişimcilerine karşı başarılar elde edeceklerdir (Şimşek, 2008: 362).

Bu konuda araştırmalar yapan Herrmann-Pillath (2007) çalışmasında Adam Smith'in iktisat düşüncesi ile Konfüçyüsçü inanç sistemi arasındaki ortak

noktaları göstermeye çalışmıştır. Araştırmacı, Çin'in kurumsal yapısında ve etik çerçevesinde Batı ile Doğunun birleştiğini yaptığı çalışmada belirtmektedir. Çin'de Adam Smith'in iktisat düşüncesi ile Konfüçyüsçü inanç sistemi başarılı bir şekilde birleştirilmiş ve bu dönüşüme "Beijing Konsensusu" adı verilmiştir. Çinli aydınlar göre bu Konfüçyüsçü geleneklerin günümüzde yeniden canlandırılmasıdır (Herrmann-Pillath, 2007: 20). Bu konuda Türkiye'de son yıllarda "İslami Kalvinistler" olarak çok güncel tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalara ışık tutan önemli araştırmacılardan birisi de Şükrü Hanioğlu'dur. Ülgener, Türkdoğan, Şimşek ve Hanioğlu'nun düşüncelerinden hareket ederek Türkiye'de modern iktisat düşüncesiyle İslam ahlakının birleştirilmesinin daha zengin ve sağlıklı bir toplum oluşturacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ÇAKMAK, Diren (2011), Osmanlı İktisat Düşüncesinin Evrimi, Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık, 1. Baskı
- DOBBIN, Frank (2001), "Why the Economy Reflects the Polity: Early Rail Policy in Britain, France and the United States", edi. Swedberg, R., Granovetter, M., The Sociology of Economic Life, 401-424, Westview Press.
- GRANOVETTER, Mark (2001), "Coase Revisited: Business Groups in the Modern Economy", edi. Swedberg, R., Granovetter, M., The Sociology of Economic Life, 327-356, Westview Press.
- HASS, Jeff (2007), Economic Sociology: An Introduction, Routledge.
- HERMANN-PILLATH, Carsten (2007), "Adam Smith and Confucius: Towards a Transcultural Foundation of Institutions", Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences, 3(3), 91-126, 2010 (Erişim için SSRN: <http://ssrn.com/abstract=966033>).
- KEPENEK, Yakup ve YENTÜRK, Nurhan (2008), Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitapevi, 21. Baskı.
- KEPENEK, Yakup (2011), Development and Structure of the Turkish Economy, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim AŞ, 1. Baskı.
- SAXENIAN, AnnaLee (2001), "Inside-Out: Regional Networks and Industrial Adaptation in Silicon Valley and Route 128", edi. Swedberg, R. ve Granovetter, M., The Sociology of Economic Life, 51-76, Westview Press.
- SAYAR, Ahmet Güner (1998), Bir İktisatçının Entellektüel Portresi: Sabri F. Ülgener, Eren Yayıncılık
- ŞENOĞLU, Kemal (2009), Yusuf Akçura: Kemalizmin İdeoloğu, Kaynak Yayınları, 1. Baskı

- ŞİMŞEK, Osman (2008), Türk Girişimciliğinin Sosyolojisi, Öncü Basımevi, 1. Baskı
- TOPRAK, Zafer (2012), Türkiye’de Milli İktisat: 1908-1918, Doğan Kitap, 1. Baskı
- TÜRKDOĞAN, Orhan (2004), Osmanlı’dan Günümüze: Türk Toplum Yapısı, Çamlıca Yayınları.
- TÜRKDOĞAN, Orhan (2005), İslami Değerler Sistemi ve Max Weber, IQ Kültür ve Sanat Yayınları.
- VOGEL, Steven K. (2007), Japan Remodeled, Cornell University Press.